

**BO‘LAJAK PEDAGOGLARNI INNOVATION
TAYYORGARLIKLARINI RIVOJLANTIRISHNING SHART –
SHAROITLARI (Pedagogika-psixologiya fani misolida)**

Mamasidikov Akramjon Muxtor o‘g‘li

*Namangan davlat universiteti “Pedagogika nazariyasi va tarixi” kafedrası
tayanch doktoranti.*

Anotatsiya: Mazkur maqolada bo‘lajak pedagoglarni innovatsion tayyorgarliklarini rivojlantirishning nazariy asoslari, shart-sharoitlari va pedagogika-psixologiya fani misolida bu jarayonning o‘ziga xos jihatlari atroflicha yoritilgan. Innovatsion pedagogik yondashuvlar, zamonaviy ta’lim texnologiyalari, o‘quv muhiti modernizatsiyasi hamda o‘qitish jarayonida interfaol metodlardan foydalanish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: innovatsion tayyorgarlik, bo‘lajak pedagog, pedagogika-psixologiya, ta’lim texnologiyalari, interfaol metodlar, zamonaviy o‘quv muhiti.

**УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ПОДГОТОВКИ
БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ (на примере дисциплины педагогика и
психология)**

Аннотация: В статье подробно изложены теоретические основы, условия и особенности развития инновационной подготовки будущих учителей на примере педагогической психологии. Представлены научно-практические рекомендации по инновационным педагогическим подходам, современным образовательным технологиям, модернизации образовательной среды, использованию интерактивных методов в учебном процессе.

Ключевые слова: инновационная подготовка, будущий учитель, педагогическая психология, образовательные технологии, интерактивные методы, современная образовательная среда.

CONDITIONS FOR DEVELOPING INNOVATIVE TRAINING OF FUTURE TEACHERS (on the example of the discipline of pedagogy and psychology)

Abstract: This article provides a detailed description of the theoretical foundations, conditions and specific aspects of the development of innovative training of future teachers, using the example of pedagogical psychology. Scientific and practical recommendations are presented on innovative pedagogical approaches, modern educational technologies, modernization of the educational environment, and the use of interactive methods in the teaching process.

Keywords: innovative training, future teacher, pedagogical psychology, educational technologies, interactive methods, modern educational environment.

Xalq ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan maqsadlarga erishish, o'quvchilarning xilma-xil faoliyatini uyushtirish, ularni bilimli, odobli, e'tiqodli, mehnatsevar, barkamol inson qilib o'stirish pedagog-tarbiyachi zimmasiga yuklatiladi. Shu sababdan xalq ta'lim sohasidagi islohotlarning bevosita davomi sifatida O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'lim vazirligi ko'plab dasturlar tasdiqlangan. Xalq ta'lim muassasasining mazkur davlat o'quv dasturi O'zbekiston Respublikasining maktab yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablariga muvofiq ishlab chiqilgan me'yoriy-huquqiy hujjat bo'lib, unda Xalq ta'lim muassasasining maqsad va vazifalari, o'quv-tarbiyaviy faoliyatning asosiy g'oyalari ifodalangan, shuningdek, bolaning ta'limning keyingi bosqichiga o'tishidagi asosiy kompetensiyalari belgilangan. Bu o'z navbatida Xalq ta'lim tizimida pedagogik jarayonlarni innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilishi zarurligini talab etadi.

Hozirgi kunda ta'lim tizimi oldida zamonaviy texnologiyalarni egallagan, innovatsion fikrlashga ega bo'lgan pedagog kadrlarni tayyorlash muhim vazifaga aylanmoqda. Bo'lajak pedagoglarning innovatsion tayyorgarligi ularning kasbiy rivojlanishining ajralmas qismi bo'lib, pedagogik faoliyatda yuqori natijalarga erishishga xizmat qiladi. Shu nuqtayi nazardan pedagogika-psixologiya fani bo'lajak pedagoglarning innovatsion tayyorgarligini shakllantirishda markaziy o'rin tutadi[1].

Bugungi globallashuv va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda ta'lim tizimi oldida innovatsion fikrlashga ega, raqobatbardosh va zamonaviy bilimlarni egallagan pedagog kadrlarni tayyorlash dolzarb masalaga aylanmoqda. Shu nuqtayi nazardan, bo'lajak pedagoglarni innovatsion tayyorgarligini rivojlantirish ularning kasbiy mahoratini shakllantirish va pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishning muhim omili sifatida qaraladi. Ayniqsa, pedagogika-psixologiya fanidan o'qitish jarayoni innovatsion tayyorgarlikni shakllantirishning asosiy poydevori bo'lib xizmat qiladi.

Bo'lajak pedagog-tarbiyachilarni kasbiy-ma'naviy jihatdan tayyorlash uchun ta'lim jarayonida ma'ruzalar, amaliy hamda laboratoriya mashg'ulotlari mazmunini yangi yondashuvlar asosida boyitish, shuningdek, pedagogik amaliyot, ma'naviyat kunlari va soatlarini takomillashgan dasturlar yordamida tashkil etishni taqozo qiladi[2].

Xalq ta'lim samaradorligini ta'minlashda pedagog-tarbiyachidan chuqur pedagogik psixologik tayyorgarlik, har bir o'quvchining o'ziga xos jihatlari haqida aniq ma'lumotga ega bo'lishi hamda shaxsiy reja tuzishda quyidagi talablarga qat'iy rioya qilishi talab etiladi:

– vujudga keladigan pedagogik muammolarni bashorat qila olishi; buning uchun bo'lajak pedagog-tarbiyachi pedagogik jarayonda vujudga keladigan muammolarni oldindan ko'ra bilish va uni bartaraf etish layoqatiga ega bo'lishi lozim.

- vujudga keladigan muammolarni bartaraf etish metodlarini o'zlashtirishi;
- vujudga kelgan muammolarni bartaraf etishning eng qulay usullarini tanlay va qo'llay olishi;
- o'quvchilarga pedagogik ta'sir ko'rsatish, ularni qo'llab quvvatlash mahoratiga ega bo'lishi;
- har bir o'quvchiga individual yondasha olishi;
- o'quvchilar bilan ommaviy tadbirlarni tashkil eta olish ko'nikmasini egallashi; o'quvchilarni kitobxonlik, kitob sevarlikka unday olishi kabilar.

Bo'lajak pedagog-tarbiyachi kasbiy mahorati bolalarni maktab ta'limiga samarali tayyorlash imkonini beradi. Pedagog-tarbiyachilarning faoliyatini pedagogik, psixologik, tashkiliy-metodik jihatdan o'rganish natijalari o'quvchilarning o'quv faoliyati samaradorligini oshirishda pedagog-tarbiyachining shaxsiy sifatlari va uning kasbiy tayyorgarligi katta ahamiyat kasb etadi. Shunga ko'ra, pedagogtarbiyachining kasbiy mahoratga ega bo'lishi, bilimdonligi va kreativligi o'quvchilarda ongli faollik hamda mustaqillikni tarkib toptirishning asosiy omili hisoblanadi. Pedagogik amaliyot davrida bo'lajak pedagog-tarbiyachining maktabda amalga oshiradigan ishlari ularda kasbiy mahoratni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi[2].

Pedagogik amaliyot davrida bo'lajak pedagog-tarbiyachilarda o'z kasbiga moyillik, pedagogik faoliyatga ijodiy yondashish, o'zi egallagan zamonaviy bilimlarni amaliy tajribasida qo'llash, rahbarlik ko'nikmalarini egallash, o'quvchi shaxsini pedagogik-psixologik jihatdan o'rganish, tahlil qilish, madaniy ommaviy tadbirlarni tashkil etish metodlarini o'zlashtirish kabi ko'nikmalar faollashadi hamda mustahkamlanadi. Bularning barchasi talabalarni tarbiyachilik faoliyatiga tayyorlaydi. Shu bilan bir qatorda bo'lajak pedagog o'qituvchilar o'z kasbiy faoliyatlari davomida amal qiladigan bir qator qoidalarni ham o'zlashtirishlari kerak.

Ular:

- o‘quvchilarda ongli intizomni tarkib toptirish;
- bolalarga nisbatan adolatli munosabatda bo‘lish;
- guruhdagi faol o‘quvchilarni qo‘llab-quvvatlash va ularga yordam ko‘rsatish;
- o‘quvchilarning mustaqil faoliyatlarini munosib rag‘batlantirish;
- o‘quvchilar bilan topshiriqlar ustida tizimli ishlash va bu jarayonda ularni faollashtirish;

Guruh o‘quvchilari orasida tarbiyaviy tadbirlarni tizimli tarzda tashkil etish kabilar. Shu bilan bir qatorda bo‘lajak o‘qituvchilar innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorlashda ma’ruzalar, amaliy va laboratoriya mashg‘ulotlari davomida dialogga kirishish, fanga oid yangi ma’lumotlar ustida ishlash, mustaqil bilim olish, manbalar ustida ishlash hamda o‘rgangan tajribalarini tahlil qilish muhim o‘rin egallaydi[3]. Maktabda sinf faoliyatiga rahbarlik qilish o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Pedagog-tarbiyachilar bolalarda atrof-muhit, tabiat, nutq va hisoblashga oid dastlabki ko‘nikmalarni hosil qilish bilan bir qatorda ularni kompleks rivojlantirishga xizmat qiladigan milliy urfodatlarimizni ham singdiradilar. Ular bolalarda juda yoshlikdan boshlab, haqgo‘ylik, bag‘rikenglik, birdamlik, o‘zaro yordam kabi sifatlarni shakllantirishga intiladilar.

Xalq ta’limining sifati ta’limning keyingi bosqichlarida bolalarning bilimlarni sifatli o‘zlashtirishlarini kafolatlaydi. Buning uchun xalq ta’lim muassasalarini modernizatsiyalashga oid yagona talablarni ishlab chiqish, ushbu talablar sifatli ta’lim va tayanch ko‘nikmalarni hosil qilishni nazarda tutadi. Xalq ta’limni individuallashtirish tamoyili o‘zida bir qator talablarni mujassamlashtiradi. Jamiyatning rivojlanishi barobarida shaxs faoliyati ham ko‘proq darajada individuallashtiriladi va uning mavqeyi o‘zgaradi. Agar mamlakat va jamiyat qanchalik rivojlangan bo‘lsa unda har bir inson alohida qadrlanadi va o‘z o‘rniga ega bo‘ladi. Talabalar bugungi kunda ro‘y berayotgan voqealar, axborotlar oqimining jadallashuviga ongli munosabatda bo‘lish

tajribasini egallashlari kerak. Ularda axborotlarni saralash, voqea-hodisalarga obyektiv munosabatda bo'lish ko'nikmalarining hosil bo'lishi nihoyatda muhim[2]. Bo'lajak pedagog-tarbiyachilar kundalik ijtimoiy-siyosiy voqeliklarni tahlil qilish asosida ularni munosib baholash, shu asosda atrofdagilarning xatti harakatlariga tanqidiy munosabatda bo'lishlari lozim. Bularning barchasi o'quvchilarda ma'naviy xislatlarni tarkib toptirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Xalq ta'lim muassasasi pedagog-tarbiyachilar bolalarda ijobiy xislatlarni tarkib toptirish bilan bir qatorda, ular xulq-atvoridagi salbiy xususiyatlarning oldini olish, ularni bartaraf qilish tajribasiga ham ega bo'lishlari kerak. Ko'pincha Xalq ta'lim muassasasiga yangi kelgan bolalarda tortinchoqlik, injiqlik, guruh hayotiga moslashmaslik kabi holatlar kuzatiladi. Bunday holatlarni bartaraf etish, bolalarni jamoa hayotiga moslashtirish, ularni muloqot vaziyatlariga olib kirish, ruhiy osoyishtaliklarini ta'minlash pedagogtarbiyachilarning muhim vazifalari sirasiga kiradi. Bolalar xarakteridagi salbiy jihatlarni bartaraf qilishga ko'maklashish, ularni to'g'rilik va haqgo'ylikka o'rgatish, irodasini mustahkamlash pedagog tarbiyachilarning muhim vazifalaridandir. Bunda pedagog-tarbiyachilar jamoaviy ta'sir ko'rsatish metodidan foydalanishlari kerak[4].

Pedagog tarbiyachilar bolalarni tevarak-atrofdagi voqelik bilan tanishtirish, ularni shu jarayonda ishtirok etishlari uchun tayyorlashi kerak. Bolalar oldiga aniq, o'rtacha murakkablikdagi vazifalar qo'yilgandagina, ularda tashabbuskorlik, qiziquvchanlik, faollik ko'rsatish istagi namoyon bo'ladi. Natijada bolada mas'uliyat hissi paydo bo'ladi, tarbiyachi tomonidan bildirilgan ishonchni oqlashga intiladi. Bolalarning o'z oldiga qo'yilgan topshiriqlarni bajara olishlari ularning xulq-atvorlari tartibga solinishiga ko'maklashadi. Buning natijasida ularda xarakter, irodaviy xislatlar mustahkamlanadi.

Bolalar xulq-atvoridagi ijobiy jihatlarga tayanish orqali pedagog tarbiyachi ularni rag'batlantirib, kamchiliklarini bartaraf etishga erishadi. Biroq, bolaning kamchiliklarini muntazam ta'kidlayverish ijobiy natija bermasligini bo'lajak

pedagog-tarbiyachilar ongiga yetkazish lozim. Bolalarning xulq-atvorini shakllantirish uchun pedagog-tarbiyachi mehribon va talabchan bo'lishi kerak. Bola xulq-atvoridagi tortinchoqlik, loqaydlik, o'yinqaroqlik, qaysarlik kabilarni pedagog-tarbiyachilar ota-onalar bilan yaqindan hamkorlik qilishlari talab etiladi[6].

Bo'lajak pedagoglarni innovatsion tayyorgarligini rivojlantirishning dolzarbligi;

Bo'lajak pedagoglarning innovatsion tayyorgarligi;
yangi pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirish va joriy etish;
o'quvchilarda mustaqil va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish;
ta'lim jarayonining sifatini oshirish;
o'zini o'zi rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'lim pedagogdan nafaqat fan bo'yicha bilimga ega bo'lishni, balki o'qitish jarayonida yangi metod va texnologiyalarni tatbiq etishni talab qiladi. Shuning uchun pedagogika-psixologiya fanidan o'qitish jarayoni innovatsion kompetensiyalarni shakllantirishning muhim manbai bo'lib xizmat qiladi[3].

Innovatsion tayyorgarlikni rivojlantirishning asosiy shart-sharoitlari

Innovatsion tayyorgarlikni rivojlantirish uchun zamonaviy o'quv muhiti zarur bo'lib, bunda quyidagilar muhim ahamiyatga ega:

axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan jihozlangan sinf xonalari; elektron kutubxonalar va virtual resurslar markazi; simulyatsion va interaktiv o'quv vositalari.

Interfaol va innovatsion metodlardan foydalanish.

Pedagogika-psixologiya fanidan dars jarayonida quyidagi metodlardan samarali foydalanish lozim:

loyiha metodi;
keys-stadi (vaziyatli tahlil);
trening va trening elementlari;

muammoli o'qitish texnologiyalari;

klaster va aqliy hujum usullari.

O'qituvchilarning innovatsion salohiyatini oshirish

Ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish va joriy etish.

Ta'lim jarayonini boshqarishning zamonaviy metodlarini o'zlashtirish[5].

Xulosa qilib aytganda, bo'lajak pedagoglarni innovatsion tayyorgarligini rivojlantirish nafaqat kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishga, balki pedagogning o'zini o'zi rivojlantirish va zamonaviy ta'lim talablariga moslashish qobiliyatini oshirishga xizmat qiladi. Bu jarayonda pedagogika-psixologiya fanini innovatsion texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish, o'quv muhitini modernizatsiya qilish, interfaol metodlardan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild. – Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 408 b.
2. Jo'rayev N., Qodirov A. Innovatsion pedagog texnologiyalar. – Toshkent: TDPU, 2019.
3. Xoldorov M. Pedagogik innovatsiyalar va ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: Fan, 2020.
4. G'ulomov S., Raxmonov Q. Pedagogika va psixologiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
5. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti. Innovative Learning Environments. – OECD Publishing, 2013.
6. Xamidov Z. Kasbiy ta'lim metodikasi. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2021.